

[B] **MEVROUW STAM EN DE ALLESKUNNER.
“EUFORIE” VAN CHRISTIAAN WEIJTS**

Geboren in de tweede helft van de jaren zeventig, middelbare school begin jaren negentig, rond de eeuwwisseling afgestudeerd aan de universiteit. Dat is het profiel van Christiaan Weijts en van Johannes Vermeer, het hoofdpersonage in zijn jongste roman *Euforie*. Vermeer raakt willens nillens betrokken bij het redden van de slachtoffers van een terroristische aanslag in Den Haag, onder wie hij zijn jeugdliefde Isa Verstuijven meent te herkennen. Om ondoorzichtige redenen zwijgt Vermeer lange tijd over zijn rol in de reddingsoperatie. Ondertussen werkt hij met de collega's van zijn architectenbureau aan een ontwerp voor het nieuwe gebouw dat moet verrijzen op de plaats van de aanslag, waarvoor een prijsvraag is uitgeschreven die tot een felle concurrentiestrijd leidt. Dit gegeven vormt het uitgangspunt voor een spannende plot, maar bovenal grijpt Weijts het aan om het hedendaagse Nederland én de *coming of age* van zijn generatie buitengewoon gedetailleerd in beeld te brengen.

De plaatsen van handeling – in de eerste plaats Den Haag en Leiden – worden met topografische precisie beschreven, de *lifestyle* van de talrijke personages wordt nauwkeurig getekend, gebeurtenissen als de Golfoorlog, 9/11 en de kredietcrisis passeren uitvoerig de revue. Voorts is de roman gelardeerd met talloze culturele verwijzingen: Ovidius en Nirvana, Mozart en *Star Wars*, Nietzsche en *De wereld draait door* staan naast en door elkaar. Het gezichtspunt bij dat alles is doorgaans dat van Vermeer. Niet alleen beperkt de verteller van de hoofdstukken over de Haagse aanslag en de nasleep daarvan zich doorgaans tot diens perspectief, in de flashbacks naar Vermeers schooltijd blijkt het personage in de derde persoon over zichzelf te vertellen. Daarnaast schakelt Weijts geregeld over op een jij-verteller, wat de identificatie van de lezer met Vermeer nog kan doen toenemen, en worden gedachten van Vermeer en fragmenten uit diens lezingen over architectuur ook rechtstreeks geciteerd.

Euforie biedt, kortom, een aanzienlijke verbreding van zowel het thematische als het verteltechnische spectrum van Weijts' oeuvre tot nu toe. Het twaalfde hoofdstuk wijst terloops op een mogelijke inspiratiebron daarvoor. Tijdens een persconferentie over de

aanslag krijgt een hoogleraar het woord: “Vermeer verstaat z'n naam niet goed, en krijgt alleen mee dat ze met een *professor doctor meester* van doen hebben. Die had er bouwkunde bij moeten doen, denkt Vermeer. Dan had hij prof.dr.mr.ir. op z'n deur kunnen schrijven, zoals een zeer beroemde schrijver dat als jongen had gedaan.” Die schrijver is Harry Mulisch. Hij legde het opschrift van zijn zolderlaboratorium later vast in het ‘Zelfportret met tulband’ uit *Voer voor psychologen* (1961). Mulisch' rijtje academische titels verraadt een verlangen naar een omvattende synthese van wetenschappelijke, juridische en technische kennis – en naar het etaleren daarvan via imponerend taalgebruik – die voor *Euforie* in minstens twee opzichten cruciaal is.

Ten eerste vertoont ook het personage Johannes Vermeer trekken van de *homo universalis*. Als architect is hij, tenminste in zijn eigen ogen en naar het woord van Vitruvius, een “alleskunner”: “Filosofie, muziek, wiskunde, medische wetenschap, astronomie, retorica... de bouwmeester beheerst het allemaal, zonder echter in een van die specialiteiten te hoeven uitblinken.” Daarenboven voelt hij zich verwant met zijn naamgenoot de zeventiende-eeuwse schilder (wellicht een verre familierelatie) en put hij gretig uit het erudiete referentiekader van het gymnasium dat hem heeft gevormd. Ten tweede bestaat er op dit punt een nauwe band tussen personage en auteur. Wat Vermeer als zijn architecturale ideaal beschouwt, probeert Weijts in de literatuur. Toch lijken de ideeën bij hem te primeren op de literaire vormgeving. De hierboven geschetste verteltechnische constructie moet vooral dienen om encyclopedische informatie en essayistische uitweidingen over te brengen op een coherente en toegankelijke manier.

Een andere overeenkomst tussen Weijts en Mulisch is hun zoektocht naar dieptestructuren – antropologisch, psychologisch, sociologisch, mythologisch enzovoort – die complexe verschijnselen beschrijfbaar, eventueel verklaarbaar en daardoor hanteerbaar moeten maken. Zo wordt de *terrorist* ingepast in een typologie waarin ook de *rebel*, de *schelm*, de *dief* en de *bedrieger* hun plaats vinden, worden Vermeer en zijn twee schoolkameraden ingeschakeld in een historische traditie van driemanschappen (“Van Caesar, Pompeius en Crassus tot de graven van Egmond, Oranje en Horne”) en voert de architect de eigenaardigheden van het

Christiaan Weijts, Foto Peter Boer.

ontwerpproces terug op prehistorische gedragspatronen.

Helaas slaagt *Euforie* – anders dan het beste werk van Mulisch – er niet altijd in om die transhistorische verklaringen een idiosyncratische toets of een gedenkwaardige formulering mee te geven. Evenmin als Vermeer kan zijn schepper “het gevaar van te veel abstractie, constructie, versimpeling” en “de valse glans van schaalmodellen” helemaal vermijden. Hoewel Weijts zijn omvangrijke en veelvormige materiaal op bewonderenswaardige wijze beheerst, beklijft *Euforie* niet echt. De lezer (en in het bijzonder een generatiegenoot als ondergetekende) zit als het ware voortdurend instemmend te knikken omdat hij de setting in tijd en ruimte maar al te goed herkent en omdat de nogal apodictisch geformuleerde duiding daarvan een geraffineerde illusie van inzichtelijkheid biedt, maar echt verrast wordt hij weinig. Al is het boeiend om te volgen hoe Weijts streeft naar *copia* en *varietas* in zijn oeuvre, zoals ook al bleek uit *Via Cappello 23* (2008) en *De etaleur* (2009), toch lijkt de spankracht van zijn indrukwekkende debuutroman *Art. 285b* (2006) daarbij enigszins te verdwijnen.

Niettemin schitteren in *Euforie* geregeld scènes of personages die Weijts' talent bevestigen. Mevrouw Stam bijvoorbeeld, Vermeers lerares Latijn. Ze wordt getypeerd via rake en originele details – zoals een “lange kapiteinsjas, met op de schouder de Nederlandse leeuw gestikt boven de tekst: *Je maintiendrai*” – en ook door haar uiterst herkenbare idioom: “Lantijns is niet raden met de pet op en de klep totalemènte links! Lantijns is uit uwe dopkens kijken! Kiest exact, kiest Lantijns.” (Uit een van Weijts' columns in het Leidse universiteitsblad *Mare* blijkt dat het hier om een citaat van zijn eigen docent mevrouw Bast gaat, maar dat maakt het niet minder geslaagd als romanesk element.) Stams analyse van de manier waarop premier Ruud Lubbers het ciceroniaanse *inter arma silent leges* toepaste op de Golfoorlog behoort tot de beste essayistische passages uit de roman. “Nooit wist je of ze het grappig bedoelde”, en juist die ironie maakt wat mevrouw Stam zegt veel intrigerender dan de stellige denktrant van Vermeer die *Euforie* overheerst.

KOEN RYMENANTS

CHRISTIAAN WEIJTS, *Euforie*, De Arbeiderspers, Utrecht/Amsterdam/Antwerpen, 2012, 400 p.